

ضرورت‌ها و زمینه‌های عفت کلام در روابط اجتماعی از نگاه آموزه‌های دینی

اعظم نوری*

مقدمه

در زندگی اجتماعی انسان‌ها، گفتن و شنیدن مهم‌ترین راه ارتباطی است. از این رو ملاحظات بسیاری در نوع گفتار و ادبیات سخن گفتن مطرح می‌شود. نوع ارتباط، احساسات و عواطف، اعتقادات و نیز نوع برخورد و تعامل میان انسان‌ها، از کلمات و نوع ادای آن‌ها تأثیر می‌پذیرد. به همین دلیل کیفیت سخن گفتن و محتوای آن، نشانه عقل و شعور و سطح فرهنگ و نوع بینش و نگرش انسان به زندگی است. در سبک زندگی دینی، عفاف، موضوعی کلی است که یکی از مهم‌ترین شاخه‌ها و ابعاد آن، عفت در گفتار است که به عنوان پایه و شناسنامه عفت در رفتار و اندیشه نیز محسوب می‌شود؛ زیرا زبان، ابزاری کارآمد برای ابراز درون و شخصیت انسان‌هاست. متأسفانه یکی از معضلات جامعه امروزی، دوری از عفت کلام در محاورات توسط برخی افراد به‌ویژه قشر نوجوان و کسانی است که در فضای مجازی حضوری پررنگ دارند. از آنجا که این نسل آینده‌سازان جامعه هستند، این مسئله به تدریج به درون گفتارهای عادی میان افراد و چه بسا در مکتوبات و پیام‌ها در فضای مجازی و دیگر نوشته‌ها نیز راه یافته است و به طور متداول و امری معمول استفاده می‌شوند؛ از این رو پرداختن به این بحث امری ضروری است.

واژه‌شناسی

عفت از ماده «عفف» و به معنای خودداری از قبیح و آنچه که حلال نیست،^۱ آمده است. در

* کارشناس ارشد رشته تفسیر، پژوهشگر مطالعات زنان و خانواده جامعه الزهراء (ع).

۱. محمد بن مکرّم ابن منظور، لسان العرب، ج ۹، ص ۲۵۳.

معنای اصطلاحی نیز عفت کلام عبارت است از پیراستن کلام از آنچه که در عقل و شرع، ممنوع است و برای زبان و کلام آفت شمرده شده است. به عبارتی، به معنای خویش‌تنداری در استفاده از الفاظ و کلام ناشایست است.

قرآن کریم در دستوری صریح مردم را به گفتار نیکو با یکدیگر امر، و به طور عام از همه گناهان زبانی نهی می‌کند: «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا»^۱ با مردم به نیکویی سخن بگویید. در تفاسیر آمده است که آیه گفتار نیکو را نه فقط برای مسلمانان، بلکه برای همه مردم لازم می‌داند.^۲ امام حسن عسکری علیه السلام فرموده است: «قُولُوا لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ حُسْنًا مُؤْمِنِهِمْ وَ مُخَالِفِهِمْ»^۳ با همه مردم، مؤمن یا مخالف، نیکو سخن بگویید».

مصادیق عفت کلام

برای داشتن عفت کلام و سخن نیکو گفتن با دیگران، در ابتدا باید سخنان عاری از امور نکوهیده در شرع و اخلاق باشند. برخی از این امور نکوهیده عبارتند از: «دشنام دادن، لعن، غیبت و تهمت، استفاده از کلمات زشت و رکیک، تحقیر، اهانت، به زبان آوردن گناه، گفتگوی غیرضروری با نامحرمان». البته بحث و بررسی هر یک از این موارد با توجه به گستردگی آن‌ها مجال گسترده‌ای را می‌طلبد، اما با توجه به اینکه در این بحث بیشتر به دنبال عوامل پاک و منزّه بودن کلام از آن‌ها هستیم؛ به اختصار به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

یکی از اموری که سخن را از نیکویی و اعتدال خارج می‌کند، دشنام است که نه شایسته سخن و نه شایسته سخن‌گوست. خداوند در قرآن کریم از دشنام دادن به کفار نیز نهی نموده است: «وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ»^۴ کسانی را که غیر خدا را می‌خوانند، دشنام ندهید که آنان هم از روی دشمنی و نادانی خدا را دشنام خواهند داد».

در این شعر زیبای فارسی به معنایی از آیه اشاره شده است که عواقب دشنام ابتدا کام‌گوینده را تلخ می‌کند؛ زیرا به طور معمول اولین واکنش مخاطب، مقابله به مثل خواهد بود: مستمع را کام، ناگردیده از دشنام، تلخ می‌کند گوینده را دشنام، اول، کام تلخ^۵

۱. بقره: ۸۳.

۲. محسن قرآنی، تفسیر نور، ج ۱، ص ۱۴۹.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۳۰۹.

۴. انعام: ۱۰۸.

۵. میرزا محمدعلی صائب تبریزی، دیوان اشعار، غزل ۲۳۰۵.

غیبت و تهمت هم از گناهان زبانی هستند که در قرآن کریم به صراحت از مؤمنان خواسته شده است در گفتگوهای خود به دلیل عواقب اجتماعی منفی از آن پرهیز کنند. رعایت عفت کلام در امور جنسی، یکی از مهم‌ترین مصادیق عفت کلام است. قرآن کریم در ادب گفتاری خاصی، از استفاده از الفاظ در مباحث گوناگون، به نوعی حیا و پرده‌پوشی را لحاظ می‌کند و با استفاده از کنایات، از بی‌پردگی و به کار بردن الفاظ صریح و قبیح اجتناب کرده است. امام صادق علیه السلام در تفسیر عبارت «لَا مَسْتُمْ النَّسَاء»^۱ آن را به آمیزش جنسی تفسیر کرده و فرموده است: «لَكِنَّ اللَّهَ سَتِيرٌ يُحِبُّ السَّتْرَ»^۲ خداوند عقیف است و انسان‌های باعفت را دوست دارد». این روش قرآن کریم، نوعی الگودهی به مؤمنان است که باید حیا و متانت را در گفتار رعایت کنند. در روایتی نیز آمده است: «إِيَّاكَ وَمَا يُسْتَهْجَنُ مِنَ الْكَلَامِ»^۳ از گفتار زشت و قبیح پرهیز». یکی از شاگردان امام باقر علیه السلام به نام ابوبصیر می‌گوید: در کوفه به یکی از بانوان درس قرائت آیات قرآن آموزش می‌دادم. روزی در موردی با او شوخی کردم (که برخلاف حریم عفت بود). پس از گذشت مدتی در مدینه به محضر امام علیه السلام رسیدم. حضرت به من فرمود: «کسی که در خلوت گناه کند، خداوند نظر لطفش را از او برگرداند. این چه سخنی بود که به آن زن گفتی؟». از شدت شرم سر در گریبان بردم و توبه کردم. امام علیه السلام فرمود: «مراقب باش تکرار نکنی».^۴ این حکایت نیز به عفت زبان و کنترل آن از هرزه‌گویی و گفتار خلاف عفت دعوت می‌کند. حتی در گفتگوهای روزانه در محیط کار یا آموزش یا مجالس دیگر نیز باید مرزهای عفاف در گفتار شناخته و در حفظ آن کوشش شود.

حضرت آیت‌الله العظمی آقای بروجردی رحمته الله مرجع وقت جهان تشیع، در آن زمانی که در شهرستان بروجرد بودند، نذر کردند که اگر خشم و عصبانیت خود را کنترل نکنند و به افراد تندی نمایند، یک سال روزه بگیرند.

یک روز، هنگام مباحثه علمی با یکی از شاگردان خود، به خاطر اینکه آن شاگرد مطالب غیرمنطقی و بی‌ارتباط با موضوع بحث می‌گفت، طاقت نیاوردند و نسبت به او تندی نمودند. در اینجا بود که نذر آقای بروجردی شکسته شد. بعد، یک سال روزه گرفتند تا نذر خود را ادا کنند.^۵

۱. نساء: ۴۳، مانده: ۶.

۲. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۲۲۱.

۳. محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمه، ج ۸، ص ۴۵۱.

۴. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۶، ص ۲۴۷.

۵. جمعی از نویسندگان، زبان بایدها و نبایدها، ص ۱۱۵-۱۱۴.

عوامل ایجاد و گسترش عفت کلام در جامعه انسانی

۱. توجه به مسائل عقیدتی

نوع رفتار و کردار آدمی، برآیند و نتیجه عقیده و نوع جهان‌بینی اوست. بی‌شک کسی که احترام به دیگران، رعایت حریم میان زن و مرد و نیز تواضع و بردباری، از اصول اعتقادی اوست؛ در زبان نیز به آن پایبند است.

حال متکلم از کلامش پیداست از کوزه همان برون تراود که در اوست^۱

بنابراین قبل از آموزش الفاظ و کلمات و توجه به بار مثبت و منفی آن‌ها و نیز نوع تعامل با دیگران، ابتدا فرد باید از لحاظ اعتقادی مقید به فضایل اخلاقی و دوری از رذایل باشد. در سیره معصومین علیهم‌السلام آمده است هنگامی که با توهین و الفاظ زشت برخی افراد روبه‌رو می‌شدند، هرگز مقابله به مثل نمی‌کردند؛ زیرا کرامت درونی آن‌ها بود که در رفتارشان نیز متجلی می‌شد. بنابراین گام اول برای اصلاح رفتارها، این است که در نظام آموزشی مباحث عقیدتی مورد عنایت ویژه قرار بگیرد و هرگز این مسئولیت به تنهایی بر عهده خانواده و یا تنها یک مقطع خاص تحصیلی نیست.

حجت‌الاسلام سید مهدی امام جمارانی نقل می‌کند:

یک نفر از کمونیست‌ها برایم گفت که من از میان شما روحانیون فقط به یک نفر ارادت فوق‌العاده دارم آن هم آقای دستغیب شیرازی است، پرسیدم چرا؟ گفت: در زندان انفرادی روی سکوی مخصوص استراحت زندان خوابیده بودم، نیمه‌های شب بود ناگهان درب زندان باز شد سید پیر مردی کوتاه قد لاغر اندامی را وارد کردند من سر را بالا کردم دیدم یک عمامه بسر وارد شد سرم را زیر لحاف کرده دوباره خوابیدم نزدیک طلوع آفتاب بود حس کردم دستی به آرامی مرا نوازش می‌دهد، چشم باز کردم سید پیر مرد سلام کرد و بازبانی خوش گفت: آقای عزیز نمازتان ممکن است قضا شود. من با تنیدی و پرخاش گفتم من یک کمونیستم نماز نمی‌خوانم. آن بزرگوار فرمود: پس خیلی بیخشید من معذرت می‌خواهم که شما را بد خواب کردم مرا عفو کنید. من دوباره خوابیدم پس از بیدار شدن مجدداً از من عذر خواهی کرد و من از آن تنیدی و پرخاشی که کرده بودم پشیمان شدم، عرض کردم آقا مانعی ندارد حالا چون شما پیر مرد هستید تشریف بیاورید روی سکو من پایین می‌نشینم؛ ایشان نپذیرفت و فرمود نه شما سابقه دار هستید و قبل از من زندانی شده اید و زحمت بیشتری متحمل شده اید حق شماست که آنجا بمانید

۱. بهاء‌الدین محمد عاملی شیخ بهایی، دیوان اشعار، رباعیات، ش ۱۹.

ضرورت‌ها و زمینه‌های عفت کلام در روابط اجتماعی از نگاه آموزه‌های دینی ■ ۱۸۹

خلاصه جای بهتر را قبول نکرد مدتی که با هم در یک سلول بودیم من شیفته اخلاق این مرد شدم و ارادت خاصی به ایشان پیدا کرده‌ام.^۱

۲. گسترش اصل حیا

رعایت حیا و عفت به عنوان رکن محکم در سلامت اجتماعی، همواره مورد تأکید دین بوده است که محدوده آن افزون بر رفتار، شامل گفتار نیز می‌شود؛ چه بسا رعایت حیا در گفتار به نوعی از برخی مشکلات و معضلات رفتاری مرتبط نیز پیشگیری کند. در قرآن کریم خطاب به زنان پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ^۲ آمده است: «وَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ».^۳

منظور از «لَا تَخْضَعْنَ»، نازک نمودن صدا توسط زنان است؛ به طوری که باعث جلب توجه برای مردان باشد. منظور از مرض قلب، ضعف ایمان است. این آیه به زنان سفارش می‌کند که هنگام سخن گفتن با نامحرمان، به شکل جدی و معمولی سخن بگویند و از طنز و برخی حالات صدا که باعث می‌شود شنونده به فکر گناه بیفتد، خودداری کنند. این دستور، یکی از اصول تربیت اسلامی و حریم میان زن و مرد است که لازم است در مجالس مهمانی، برخوردهای اداری و کاری و... رعایت شود؛ زیرا بی‌توجهی به آن، عواقب ناخوشایندی به دنبال خواهد داشت و افراد جامعه را به انحراف خواهد کشاند. حتی در جامعه نبوی نیز ممکن است افراد سست‌ایمانی باشند که با این سبک برخورد به طمع و گناه بیفتند.

۳. اندیشیدن در پیامد رعایت نکردن عفت کلام

متأسفانه بسیاری از مردم، از نتایج کلام قبیح در زندگی فردی و اجتماعی آگاهی ندارند. گاه استفاده از کلمات مستهجن هر چند به شوخی، تصویر ناخوشایندی از فرد به دیگران ارائه می‌دهد که ممکن است زمینه‌ساز سوءاستفاده از فرد به وسیله بیماردلان باشد؛ زیرا بسیاری از مردم معتقدند «از کوزه همان برون تراود که در اوست». گاهی نیز استفاده از ادبیاتی که حاوی توهین و دشنام یا تحقیر باشد، می‌تواند باعث مقابله به مثل، اختلاف و برخوردهای فیزیکی شود. بسیاری از پرونده‌های قضایی در دادگاه‌ها، درباره همین موضوعات است و افراد درگیر افزون بر اتلاف وقت، از نظر سلامت روان و مسائل اقتصادی نیز متضرر می‌شوند؛ در حالی که

1. <https://www.hawzahnews.com/news/37179>

۲. آیه خطاب به همسران پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ است، اما به آنها اختصاص ندارد و شامل همه زنان می‌شود. سید محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۳۰۹.
۳. احزاب: ۳۲.

پاکیزگی گفتار می‌تواند از بسیاری از این مشکلات پیشگیری کند.

۴. تربیت خانوادگی

خانواده، اولین و مهم‌ترین کانون تربیتی است که به عنوان نقطه آغازین مهارت عفت در کلام فرزندان نیز به شمار می‌رود؛ زیرا فرزندان در تقلید از رفتار و گفتار والدین مانند آینه عمل می‌کنند. کودکی که در خانواده به شکل صحیح با سبک زندگی دینی و روش تسلیم در برابر دستورات شرع پرورش یابد، در کنترل رفتار و گفتار خود نیز موفق‌تر خواهد بود. اگر چه آموخته‌های نامناسب از همسالان در میان اقوام، همسایگان و جمع دوستان از متغیرهای دخیل و ناخواسته هستند، اما والدین الگوی تواناتر و مؤثرتری هستند. پس باید توجه داشته باشند که ادب گفتاری کودکان، زینت و نمای وضعیت فرهنگی خانواده است و تساهل و عدم حساسیت در به‌کارگیری واژگان نامناسب توسط کودکان به‌ویژه در آغاز زبان‌گشودن آن‌ها که گاه موجبات خنده و سرگرمی جمع نیز می‌شود، می‌تواند شروع تلخی برای استفاده از واژگان و لحن نامناسب برای فرزندان در گفتار آینده آن‌ها باشد.

۵. تمرین و مراقبه

گاهی افرادی خواسته یا ناخواسته به دلایل مختلف، از جمله عادی‌سازی سبک گفتاری نامناسب در خانواده یا محیط اطراف، کلام عفیف و مؤدبانه‌ای ندارند، اما این امر مسئولیت فردی آن‌ها را در تربیت نفس و کنترل زبان از بین نمی‌برد. در قرآن کریم افرادی که به تقلید و پیروی از گذشتگان خود بر عمل زشتی باقی می‌مانند، نکوهش و مذمت شده‌اند. قرآن در بیان قول ندامت‌آمیز کفار از مواجهه با عذاب الهی فرموده است: «وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبْرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا»^۱ و می‌گویند پروردگارا ما از سران و بزرگان خود اطاعت کردیم و ما را گمراه ساختند». این استدلال که این نوع محاوره در جامعه یا فضای مجازی یا جمع دوستان و... پذیرفته شده است و ما نیز فردی از جمع آن‌ها هستیم و بر اثر عادت یا یکرنگی با جماعت رفتار می‌کنیم، قابل پذیرش نیست.

مَر مَرَّا تَقْلِيدُ شَانِ بَرِّ بَاد دَاد اِی دُو صَد لَعْنَتِ بَرِّ اِیْنِ تَقْلِيدِ بَاد^۲

فرد مبتلا باید پس از تصمیم برای اصلاح رفتار، تمرین مراقبت از زبان را انجام دهد. برای

۱. احزاب: ۶۷.

۲. جلال‌الدین محمد بلخی، مثنوی معنوی، دفتر دوم، بیت ۵۶۳.

مثال از فاصله زمانی کوتاه مانند یک روز و یک هفته آغاز کند و با خود تصمیم بگیرد که در طی یک روز مراقبت زبانی داشته باشد؛ سپس کم کم آن را در همه حالات و زمان‌ها تسری دهد. امام زین‌العابدین علیه السلام در دعای ۳۱ صحیفه سجادیه عرضه می‌دارد: «پروردگارا با تو عهد می‌کنم که به آنچه نمی‌پسندی، بازنگردم و تضمین می‌کنم که به سراغ آنچه در نزد تو نکوهیده است، نروم و پیمان می‌بندم که از همه گناهانت دوری گزینم».

البته این سخن امام سجاد علیه السلام به صورت عام در مورد همه گناهان است، اما گناهان زبانی بیشتر به مراقبه و تمرین نیازمند هستند و به طور خاص سفارش شده‌اند. امیرمؤمنان علیه السلام فرموده - است: «يَتَّبِعِي أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ مَهِيمًا عَلَى نَفْسِهِ، مُرَاقِبًا لِقَلْبِهِ حَافِظًا لِلسَّانَةِ؛^۱ سزاوار است انسان بر خود مسلط باشد و همواره مراقب قلب خود و نگاهدار زبانش باشد».

۶. آموزش‌های ویژه در رسانه‌ها، مراکز آموزش و پرورش با مخاطب خاص

یکی از مهم‌ترین وظایف رسانه‌ها، بالا بردن سطح فرهنگ و اخلاق جامعه است. آموزش اخلاق اجتماعی و نوع تعامل و رفتار افراد جامعه با یکدیگر در گروه‌های خانواده، دوستان، محیط‌های آموزشی، اداری و... نیز بخش مهمی از آن است. هرگز نمی‌توان منکر این تأثیرگذاری وسیع رسانه‌ها در سطح جامعه شد. با نگاهی به برخی از سریال‌ها یا برنامه‌های سرگرم‌کننده که مختص کودکان یا بزرگسالان ساخته می‌شود، به راحتی این تأثیر و دگرگونی را می‌توان مشاهده کرد. اشخاص برنامه‌ساز درباره الفاظ و نوع سخن گفتن، رابطه والدین یا دوستان و حتی در نامگذاری نوزادان تازه متولد شده، مؤثر هستند. بنابراین در حرکت به سوی کمال و گسترش فرهنگ مطلوب دینی و ملی، رسانه‌ها نقش مهمی دارند؛ به‌ویژه برنامه‌های سرگرم‌کننده مانند سریال‌ها یا برنامه‌های ترکیبی که در مناسبت‌های خاص تولید و پخش می‌شوند.

یکی از مهم‌ترین عوامل رواج برخی الفاظ نامأنوس و گاه حتی دور از ادب و نوع ارتباطات کلامی نامناسب میان اعضای خانواده یا روابط زنان و مردان نامحرم، برنامه‌های تلویزیونی یا داده‌هایی است که در فضای مجازی گسترش می‌یابند. بنابراین اولین گام حضور و فعالیت افراد و برنامه‌سازان با اعتقاد به فرهنگ‌سازی در این زمینه است. به عنوان مثال اگر کودکان ما هر روز یک ساعت به تماشای برنامه‌ای بنشینند که بازیگران آن به طنز یا داستان، از الفاظ نامناسب استفاده و به یکدیگر پرخاش کنند، ما باید در انتظار نسلی با همین خصوصیات باشیم؛ در حالی

۱. عبدالواحد بن محمد تمیم آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ص ۷۹۷.

که اگر آن‌ها با این موارد روبه‌رو نباشند و با اصول عفت کلام و روش صحیح سخن گفتن آشنا شوند، این امر به صورت یک فرهنگ گسترش خواهد یافت.
 هر ندایی که ترا بالا کشید آن ندا می‌دان که از بالا رسید
 هر ندایی که ترا حرص آورد بانگ گرگی دان که او مردم دَرَد!^۱

الگوی گفتاری انبیا

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های انبیا در تبلیغ و تبیین معارف الهی، داشتن گفتاری نیکو و زبانی نرم در مواجهه با مردم و حتی با مخالفان و معاندین بود. هر چه کافران بر ناسزاگویی و بی‌شرمی خود می‌افزودند، آنان نیز بیشتر بر عفت کلام و ادب گفتارشان همت می‌گماردند. خداوند در داستان حضرت هود علیه السلام می‌فرماید: «و به سوی قوم عاد، برادرشان هود را فرستادیم و بعد از دعوت او، سران کافر قوم او گفتند: ما قطعاً تو را در سفاقت و بی‌خردی می‌بینیم و از دروغگویان می‌شماریم. هود در پاسخ گفت: هیچ‌گونه سفاقتی در من نیست و من، فرستاده‌ای از سوی پروردگارم». ^۲ گویا اولین وظیفه پیامبران در برخورد با کفار و منکران خدا، زبان نرم و دوری از توهین و بدزبانی است تا آنجا که خداوند به حضرت موسی علیه السلام دستور می‌دهد حتی در مقابل فرعون نیز با سخنان نرم و قول «لین» سخن بگوید. ^۳ در استفاده و تأثیرپذیری از هر رسانه‌ای از این حدیث شریف، می‌توان الگو گرفت: «إِنْ كَانَ النَّاطِقُ يَنْطِقُ عَنْ لِسَانِ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ»^۴

رعایت ادب در فضای مجازی

در عصر ارتباطات بُعد مسافت و تفاوت فرهنگ‌ها به لحاظ شناخت و آشنایی با ادیان و مناسبات اجتماعی جوامع، بی‌معناست. متأسفانه بسیار دیده می‌شود که در فضای مجازی، حرمت‌ها و ادب گفتاری رعایت نمی‌شود؛ در حالی که ما به عنوان مسلمان موظفیم زینت و حافظ آبروی اسلام باشیم. نوع عملکرد و شیوه تعامل ما در فضای مجازی در ارتباط با جهان و حسن استفاده از آن، مانند ابزاری کارآمد در شناخت اسلام و فرهنگ غالب سرزمینی ماست.

۱. جلال‌الدین محمد بلخی، مثنوی معنوی، دفتر دوم، بیت ۹-۱۹۵۸.

۲. اعراف: ۶۸-۶۵.

۳. طه: ۴۴.

۴. حسن بن علی ابن شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۴۵۶.

ضرورت‌ها و زمینه‌های عفت کلام در روابط اجتماعی از نگاه آموزه‌های دینی ■ ۱۹۳

استفاده از الفاظ زشت و غیراخلاقی که بر اثر تقلید کورکورانه و سست شدن ارزش‌های اخلاقی و معنوی در جامعه در این فضاها رواج یافته است و گاه تنها با هدف تفریح و وقت‌گذرانی انجام می‌شود، ضربه‌های جبران‌ناپذیری به دیدگاه مردم جامعه و جهان به پیروان مکتب اسلام وارد می‌کند. امام صادق علیه السلام به یکی از شیعیان فرمود: «إِنَّ الْحَسَنَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ حَسَنٌ وَإِنَّهُ مِنْكَ أَحْسَنُ لِمَكَانِكَ مِنَّا وَإِنَّ الْقَبِيحَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ قَبِيحٌ وَإِنَّهُ مِنْكَ أَقْبَحُ؛^۱ اعمال نیک از همه افراد نیکوست، ولی از تو نیکوتر است؛ چون با ما نسبت داری (شیعه ما هستی) و کارهای زشت از همه زشت است، ولی از تو زشت‌تر است».

زبان و کلام ما، اولین شناسنامه ما در شناخت خود و آیین مان و نشان‌دهنده این است که چگونه با مردم تعامل می‌کنیم. آیا باعث رنجش و ناراحتی آن‌ها می‌شویم یا با کلام نرم و آکنده از ادب، باعث شادی و جذب آن‌ها هستیم. امام صادق علیه السلام در روایت دیگری از شیعیان چنین درخواست می‌کند: «كُونُوا لَنَا زِينًا وَلَا تَكُونُوا عَلَيْنَا شَيْنًا قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَ احْفَظُوا أَلْسِنَتَكُمْ وَ كَفُّوا عَنِ الْفُضُولِ وَ قُبِحَ الْقَوْلُ؛^۲ زینت ما باشید، نه باعث ملامت و سرزنش ما. با مردم نیکو سخن بگویید و زبانتان را حفظ کنید و از زیاده‌روی و زشت‌گویی بازدارید».

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ / ۱۳۶۳ ق.
۲. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، قم: علامه، ۱۳۷۹ ق.
۳. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، تصحیح جمال‌الدین میردامادی، چاپ سوم، بیروت: دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع، ۱۴۱۴ ق.
۴. بلخی، جلال‌الدین محمد، مثنوی معنوی، چاپ ۲۵، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۹۷ ش.
۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، محقق: سید مهدی رجائی، قم: دارالکتاب اسلامی، ۱۴۱۰ ق.
۶. جمعی از نویسندگان، زبان بایدها و نبایدها، چاپ چهارم، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۶ ش.
۷. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: بنیاد علمی و فرهنگی علامه

۱. محمد بن علی ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۲۳۶.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۶۵، ص ۱۵۱.